

↳ Lapsen kuoleman kokeneiden läheisten surusta kertominen runojen avulla

NIINA KESKINEN

TtM

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede

MARJA KAUNONEN

TtT, professori

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri
Yleishallinto

ANNA LIISA AHO

TtT, dosentti, yliopisto-opettaja

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Terveystieteet, Hoitotiede

TIIVISTELMÄ

Lapsen kuoleman aiheuttama läheisten suru on voimakasta ja läheiset käyttävät erilaisia selvitysmiskeinoja surun ilmaisemisessa. Tässä tutkimuksessa kuvataan lapsen kuoleman kokeneiden läheisten kertomaa surua Facebook-ryhmässä jaettujen runojen avulla. Tutkimusaineistoksi kerättiin vuonna 2015 touko- ja marraskuun välisenä aikana Facebookin avoimesta keskusteluryhmästä lapsen kuoleman kokeneiden läheisten jakamia runoja (n=190). Runot oli julkaistu vuosien 2013–2015 välisenä aikana. Aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä.

Lapsen kuoleman kokeneet läheiset kertoivat jakamallaan runoilla lapsen kuoleman tuomista vaikeuksista, surussa eteenpäin auttavista asioista, kuolleeseen lapseen yhteyden kokemisesta ja kuolleen lapsen elämän jatkumisesta tivaassa. Runojen avulla he kertoivat yksilöllisistä kokemuksista, sekä erilaisista keinoistaan selviytyä suruprosessissa. Läheisillä tulisi olla mahdollisuus käsitellä suruaan erilaisin tavoin. Hoitohenkilökunnan tulisi tarjota heille puhumisen ja kuuntelemisen lisäksi enemmän vaihtoehtoisia tapoja, kuten runoutta, surun käsittelemiseen. Runoutta voidaan käyttää apuna surun tunteiden ilmaisemisessa ja keinona käsitellä surua

ABSTRACT

Telling about the grief through poetry by people who have experienced the death of a child

*Niina Keskinen, MNSc
Marja Kaunonen, PhD, Professor
Anna Liisa Aho, PhD, Adjunct professor,
University instructor*

The death of a child is one of the hardest experiences for close persons and they use various ways to express their grief. The purpose of this study was to describe how close persons who have experienced the death of a child tell about the grief through poetry in a Facebook group. The research data consisted of poems (n=190) shared by close persons, collected from an open discussion group on Facebook in 2015 between May and November. Poems had been published during the period 2013–2015. The research data were analysed using inductive content analysis.

Close persons who have experienced the death of a child told about their grief through poetry. They described the difficulties brought by the child's death, things that helped to cope while grieving, feelings of connection with the deceased child, and the continuation of the deceased child's life in Heaven. The close persons used poetry to express their individual experiences and the various ways they had of coping with the grief. The close persons should have the opportunity to process grief in various ways.

myös vertaistukiryhmissä ja erilaisissa surevien terapeioissa.

Avainsanat: lapsen kuolema, suru, runous, Facebook

The health care workers should offer them speaking and listening in addition to more alternative ways, such as poetry, in order to help with the grieving process. Poetry can be used by means of the expression of grief and as a way to deal with grief also in peer support groups and therapy.

Keywords: death of a child, grief, poetry, Facebook

Mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään?

- Lapsen kuoleman aiheuttama läheisten suru on voimakasta ja läheiset käyttävät erilaisia selviytymiskeinoja surun ilmaisemisessa.
- Internetin sururyhmissä surevat jakavat omaa suruaan vertaisilleen.

Mitä uutta tietoa artikkeli tuo?

- Runojen avulla läheiset kertovat yksilöllisestä surustaan, sekä erilaisista selviytymiskeinoistaan.
- Runoilla läheiset välittävät avun saannin toivomuksia ja toiveen muille kunnioittaa heidän omaa tapaansa surra.

Mikä merkitys tutkimuksella on hoitotyölle, hoitotyön koulutukselle ja johtamiselle?

- Hoitotyössä surevia voidaan kannustaa luovaan surun ilmaiseeseen.
- Terveystieteiden alan koulutuksessa tulisi henkilökuntaa kouluttaa erilaisten luovien selviytymiskeinojen käyttöön surevien tukemisessa.
- Hoitotyön johtajat voivat lisätä surevien tukemiseen liittyvää koulutusta ja resursseja.

Tutkimuksen lähtökohdat

Internetissä olevat suruyhteisöt edustavat suhteellisen uusia vertaistuen muotoja, joita on surevien näkökulmasta tutkittu vielä vähän (Aho ym. 2012). Facebookissa olevat sivustot edustavat tärkeää tietolähdettä ja antavat tukea samanlaisessa tilanteessa oleville (Thoren ym. 2013). Internetin sururyhmät mahdollistavat tuen saannin nopeasti ja surun jakamisen vertaisille (Egnoto ym. 2014). Internetin vertaisryhmistä löytyy yksityisiä ja julkisia ryhmiä, joista käyttäjät valitsevat haluamansa vertaisryhmän (Laaksonen & Matikainen 2013).

Taide on arvokas viestimisen väline sellaisissa sosiaalisissa ilmiöissä, joiden esille saanti on rajoittunutta. Runojen kirjoittajat sallivat usein, että heidän näkemystään ja kokemustaan asioista tutkitaan. (Sztó ym. 2005.) Internetin avulla tehtävää tutkimus-

ta voidaan tehdä esimerkiksi keräämällä tai tarkkailemalla internetissä tapahtuvaa toimintaa. Tutkija on itse vastuussa, ettei tutkimus aiheuta haittaa tutkittaville. (Haverinen 2014.) Laadullisen tutkimuksen tekijät eri tieteenaloiilla ovat hyödyntäneet ilmaisevaa taidetta tutkimuksiinsa useita vuosikymmeniä (Sztó ym. 2005). Laadullisessa terveystutkimuksessa on tärkeää laajentaa ymmärrystä myös sellaisille tutkimusalueille, jotka herättävät voimakkaita tunteita ja joita ei ole helppo ilmaista selkeästi. Runous on keino tutustua ihmisten kokemuksiin syvemmin ja saada uusia mielikuvia tutkittavasta ilmiöstä. (Furman 2006, Gallardo ym. 2009, Olson-McBride & Page 2012.) Vaikka runouden merkitys on jäänyt nykyään lääketieteen taakse, voi runouden käyttäminen olla tehokasta ja auttaa asiakkaiden paranemisprosessissa (Clary 2010). Koska runot ovat tiivistettyjä kertomuksia ihmisten sy-

vimmistä kokemuksista ja ajatuksista, ne avaavat myös henkilökunnalle mahdollisuuden ymmärtää potilaan tai asiakkaan kokemuksia paremmin (Mardon 2006, Kidd ym. 2011). Runoutta voidaan käyttää keinona kokemusten jäsentämiseen ja tietojen hankkimiseen saaden kokemuksille uuden merkityksen (Saunders & Kowalski 2015). Henkeä uhkaavan diagnoosin saaneet ihmiset ovat saaneet hyvää lääketieteellistä hoitoa, mutta vain vähäistä huomiota psykologiselle kokemukselle. Tarinoiden kirjoittaminen tarjoaa mahdollisuuden käydä henkistä koettelemusta uudelleen ja jäsennelessly läpi. Tunteiden tunnistaminen ja tarinan uudelleen luominen auttavat myös hahmottamaan kokonais kuvan, muuttamaan kärsimystä ja ymmärtämään kokemusta. (Rickett ym. 2011.)

Lapsen kuolema on traumaattinen kokemus läheisille (Aho ym 2012, DeGroot & Carmack 2013) ja se uhkaa koko perheen tasapainoa (Wender 2012, Aho ym. 2014). Tiedetään, että läheisen menettäminen aiheuttaa erilaista surua, mutta surun ilmaisemisesta on vähäisesti tietoa (Forsström ym. 2007). Surun ilmaiseminen on kulttuurisidonnaista. Suomalaisen surun ilmaiseminen on hillittyä, pidättäytyväistä ja tunteita tukahduttavaa. Itkeminen, erityisesti välittömästi läheisen kuoleman jälkeen ja hautaisissa, on luonnollista. Puhuminen on tyypillisin keino ilmaista surua, erityisesti läheisten ja vertaisten kesken. (Laakso ym. 2001, Savolainen ym. 2013.) Runous on yksi tehokas tapa surun ilmaisemiseen ja selviytymiseen, mutta siitä on kuitenkin vielä vähän tutkimustietoa saatavilla surevien näkökulmasta (Mardon 2006, Clary 2010). Tiedetään kuitenkin, että erilaisissa terapioidissa (Jones 1997) ja surevien internetin vertaistukiryhmissä käytetään erilaisia luovia menetelmiä surun ilmaisemiseen, kuten runoutta (Haverinen 2014). Myös surevat vanhemmat ovat kokeneet tuntemuksista, ajatuksista ja muistoista kirjoittamisen yhdek-

si keskeiseksi selviytymiskeinokseen (Aho & Savolainen 2012, Savolainen ym. 2013).

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata lapsen kuoleman kokeneiden läheisten kertoma surua Facebook-ryhmässä jaettujen runojen avulla. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa runouden avulla ilmaistusta läheisten surusta.

Tutkimuskysymyksenä oli:

- Mitä lapsen kuoleman kokeneet läheiset kertovat surustaan Facebook-ryhmässä jakamallaan runoilla?

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Aineistonkeruu ja tutkimukseen osallistujat

Aineistokeruu toteutettiin Facebookin avoimessa keskusteluryhmässä, jossa lapsen kuoleman kokeneet läheiset keskustelevat omalla Facebook-profilillaan. Avoimessa keskusteluryhmässä oli aineistokeruun alkaessa kirjautuneena 2561 osallistujaa. Ryhmä on perustettu kaikille lapsen kuoleman kokeneille läheisille ja siihen osallistujat ovat ihmisiä, jotka määrittelevät itsensä lapsen läheiseksi. Keskusteluryhmään osallistujat olivat kuolleen lapsen vanhempia, sisaruksia, isovanhempia, kummeja, hoitajia, ystäviä tai työtovereja. Suurin osa aktiivikäyttäjistä kuului kuolleen lapsen lähipiiriin eli olivat vanhempia, sisaruksia tai isovanhempia. Sivustolla ei ole määritelty kuolleen lapsen ikää tai kuolinsyytä. Sen sijaan korostetaan, että se on julkinen kaikille ja ihmisiä, jotka haluavat hakeutua suljettuun ryhmään, ohjataan tarvittaessa niihin. Aineisto kerättiin vuonna 2015 touko- ja marraskuun välisenä aikana. Aineistoksi kerät-

tiin vuosina 2013–2015 Facebook-ryhmään jaetut runot, joita oli yhteensä 190. Runot olivat suomen- (n=177) tai englanninkielisiä (n=13), jo aikaisemmin painettuja runoja, läheisten itsensä kirjoittamia runoja, muistolauseita tai laulun sanoja. Aineiston kerääjä ei osallistunut keskusteluun ryhmässä.

Aineiston analyysi

Läheisten jakamat runot analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Se soveltuu menetelmäksi silloin, kun ilmiöstä ei ole riittävästi aikaisempaa tietoa ja tutkimusaineistosta halutaan luoda teoreettinen kokonaisuus siten, etteivät aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat ohjaa analyysia (Elo & Kyngäs 2008, Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009). Sisällönanalyysi soveltuu hyvin analysoimaan monitahoisia ja herkkiä ilmiöitä (Vaismoradi ym. 2013), jollaisia surevien vanhempien jakavat runot ovat.

Sisällönanalyysia käytetään kirjoitetun, sanallisen tai visuaalisten viestien analysointiin (Elo & Kyngäs 2008). Tässä tutkimuksessa aineiston muodostivat runot, jotka kopioitiin analyysiprosessin aluksi Facebook-

alustalta tutkijan tietokoneelle (Eskola 2001). Tämän jälkeen valittiin analyysiyksiköksi koko runo, josta tehtiin sen pääsisällön mukaan pelkistys (Taulukko 1) hakeamalla vastausta tutkimuskysymykseen: Mitä lapsen kuoleman kokeneet läheiset kertovat surustaan Facebook-ryhmässä jakamilaan runoilla? (Burla ym. 2008).

Kaikki saadut pelkistykset luokiteltiin ryhmittelemällä samankaltaisia asioita samoihin luokkiin (Elo & Kyngäs 2008, Polit & Beck 2010). Luokittelussa pyrittiin pitämään luokat toisensa poissulkevin ja sisällönanalyysi vaatikin johdonmukaisuutta, kun eri alaluokkia verrattiin ja niiden eroja mietittiin (Burla ym. 2008). Luokitteluvaiheen jälkeen jokainen luokka nimettiin niiden sisältöjen mukaan (Elo & Kyngäs 2008). Alaluokkien nimeämisen jälkeen alaluokat ryhmiteltiin yläluokiksi, jotka nimettiin sisällön mukaisesti. Abstraktioprosessia jatkettiin niin pitkälle kuin oli kohtuullista välttämättä liian pitkälle menevää ja luokkien sisällöllisen ymmärryksen kadottavaa abstrahointia (Elo & Kyngäs 2008.) Analyysin tuloksena saatiin 190 pelkistystä, 24 alaluokkaa ja neljä yläluokkaa.

Taulukko 1. Esimerkki runon pelkistämisestä.

<i>Alkuperäinen runo</i>	<i>Pelkistys</i>
<i>"Rakas lapsemme pienoinen, nuku suojassa taivaan enkelien. Enkeli uneen sinut tuudittaa, enkelit meitäkin lohduttaa."</i>	<i>Enkeleiden huolenpidosta kuollutta lasta kohtaan taivaassa</i>
<i>"Tunnen tämän ikävän. Sillä on sun nimesi. Niin ja vieläkin enemmän kaipauksella on kasvosi "</i>	<i>Kaipauksesta</i>
<i>"Kun loistat tähtenä iltataivaan, niin näetbän meidät päällä maan. Me täällä albaalla biljaa aivan, sun tähteäs kirkasta seurataan."</i>	<i>Kuolleen lapsen esiintymisestä tähtenä taivaalla</i>
<i>"Tämä joulu on vaikea. Ajatukset ovat olleet teidän luonanne, kaivaten, ikävöiden, tuskaa tuntien. Sydän pakabtuven. Kyneliä vuodattaen."</i>	<i>Joulun viettämisen vaikeudesta</i>

Tulokset

Kuolleen lapsen läheiset kertoivat Facebookin keskusteluryhmässä jakamallaan runoilla **lapsen kuoleman tuomista vaikeuksista, surussa eteenpäin auttavista asioista, kuolleeseen lapseen yhteyden kokemisesta ja kuolleen lapsen elämän jatkumisesta taivaassa** (Taulukko 2).

Taulukko 2. Lapsen kuoleman kokeneiden läheisten kertoma suru jaettujen runojen avulla.

Alaluokka	Yläluokka
Lapsen kuoleman yllätyksellisyys	Lapsen kuoleman tuomat vaikeudet
Lapsesta luopumisen vaikeus	
Läheisten elämän täydellinen muuttuminen	
Negatiiviset tunteet	
Jatkuva lapsen kaipaaminen	
Läheisten yksilöllinen suru	Surussa eteenpäin auttavat asiat
Lapsen tuoma lobdutus	
Kuolleen lapsen muisteleminen tuoma lobdutus	
Kuolleen lapsen läsnäolon tunteminen	
Yksilöllisten asioiden tuoma lobdutus	
Kuolleen lapsen tuoma sisältö muiden elämään	
Läheisten toive saada apua suruunsa	
Lapselle ennalta määrätyn kohtalon hyväksyminen	
Lapsen kuoleman hyväksyminen	
Elämän jatkuminen	
Läheisten kokemus ikuinen rakkaus kuollutta lasta kohtaan	Kuolleeseen lapseen yhteyden kokeminen
Kuolleen lapsen läsnäolo	
Lapsen liittyvät merkkipäivät	
Lapsen ilmestyminen kuoleman jälkeen	
Taivaan ihanaus lapselle	Kuolleen lapsen elämän jatkuminen taivaassa
Enkelien suojelus lasta kohtaan	
Maan ja taivaan välinen yhteys	
Kuollut lapsi seuraa taivaasta läheisten elämää	
Jälleennäkemisen odottaminen	

Lapsen kuoleman yllätyksellisyyteen liittyvät runot kertoivat läheisen kyvyttömyydestä valmistautua lapsen kuolemaan. **Lapsesta luopumisen vaikeudesta** kuvaavat runot kertoivat läheisten vaikeasta tehtävästä ja haluttomuudesta päästää lapsesta irti, vaikeudesta hyväksyä lapsen kuolema ja läheisten toiveesta saada kuollut lapsi vielä takaisin. Runot kuvasivat myös tuskaisia jäähyväisiä ennen lapsen kuolemaa ja lapsen taivaaseen antamisen raskautta.

Lapsen kuoleman tuomat vaikeudet

Lapsen kuoleman tuomiin vaikeuksiin liittyvät runot kertoivat **lapsen kuoleman yllätyksellisyydestä, lapsesta luopumisen vaikeudesta, läheisten elämän täydellisestä muuttumisesta, negatiivisista tunteista, jatkuvasta lapsen kaipaamisesta ja läheisten yksilöllisestä surusta.**

„Sinun antamisesi takaisin oli raskain teko, jonka olen joutunut tekemään..”

Läheisten elämän täydellisestä muuttumisesta kuvaavat runot kertoivat muiden ihmisten muuttuneesta suhtautumisesta, läheisten vaikeudesta elää onnellisena ja heidän elämän tyhjyydestä lapsen kuoleman jälkeen. Runot kertoivat myös kuolleen lapsen äidiksi muuttumisesta, läheisten halus-

ta mennä kuolleen lapsen mukana taivaaseen sekä läheisten vaikeudesta saada omalle sielulle rauhaa lapsen kuoleman jälkeen ja vaikeudesta elää ilman lasta. **Negatiivisiin tunteisiin** liittyvät runot kertoivat surun ahdistavuudesta, läheisten sielun kylmyydestä ja tuskasta ilman lasta. Runot kertoivat myös maailman muuttumisesta harmaaksi, surun sanattomuudesta, maahan lyöneestä surusta sekä lapsen takaisinsääntömyyteen liittyvästä ahdistuksesta.

„Vaikka tekisin mitä et palaa..”

Jatkuvaan lapsen kaipaamiseen liittyvät runot kertoivat läheisten kaipauksesta kuollutta lasta kohtaan, vuodenajasta toiseen kestävästä surusta ja kuolleen lapsen jatkuvasta muistelemisen tarpeesta ilman erityispäiviä.

“We do not need a special day, to bring you to our minds..” (Me emme tarvitse erityistä päivää, jotta olisit mielessämme)

Runot **läheisten yksilöllisestä surusta** kertoivat surun erilaisuudesta ja kuolleen lapsen muistelemista. Runoissa kerrottiin suruun hukuttautumisesta, kyöneleiden kertomasta ikävästä sekä kynttilän sytyttämisestä kuolleen lapsen muistolle. Läheiset kertoivat runoilla myös surun rohkeasta julkittuomisesta, läheisen toiveesta saada pysähtyä suremaan kuollutta lasta ja isänkin oikeudesta itkeä kuollutta lastaan.

Surussa eteenpäin auttavat asiat

Surussa eteenpäin auttavia asioita kuvaavat runot kertoivat **lapsen tuomasta lohdutuksesta** sekä **kuolleen lapsen muistelemisen tuomasta lohdutuksesta, hänen läsnäolon tuntemisesta ja yksilöllisten asioiden tuomasta lohdutuksesta**. Surussa eteenpäin auttavista asioista

kertoivat myös runot **kuolleen lapsen tuomasta sisällöstä muiden elämään, läheisten toiveista saada apua suruunsa, lapselle ennalta määrätyn kohtalon hyväksymisestä, lapsen kuoleman hyväksymisestä** sekä **elämän jatkumisesta**.

Runot **lapsen tuomasta lohdutuksesta** kertoivat lapsen valmistautumisesta kuolemaansa, lapsen lohduttavista sanoista läheisille jäähyväisten hetkellä ja lapsen antamasta lohdutuksesta läheisille taivaasta käsin.

“Miksi edelleen itket minua, olen täällä ja rakastan sinua, tiedän että parhaan perheen sain..”

Kuolleen lapsen muistelemisen tuomasta lohdutuksesta kuvaavat runot kertoivat lapsesta jääneiden muistojen tuomasta lohdusta ja kuolleen lapsen muistelemisesta. **Kuolleen lapsen läsnäolon tunteista** kuvaavat runot kertoivat rauhan tunteesta kuolleen lapsen ilmestyessä viereen, kuolleen lapsen toiveesta äidin onnellisuudesta sekä kuolleen lapsen läsnäolon tuomasta lohdusta jokapäiväisessä elämässä.

Yksilöllisten asioiden tuomasta lohdutuksesta kuvaavilla runoilla kerrottiin koirien tuomasta helpotuksesta suruun ja muistotatuoinnin ottamisen riemusta. Runot kertoivat myös lohdun hakemisesta suruun ja äidin tyytyväisyydestä saadessaan pitää edes hetken lapsensa. **Kuolleen lapsen tuomasta sisällöstä muiden elämään** ja etut runot kertoivat kuolleen lapsen tuomasta siunauksesta ja siitä, kuinka hänen elämänsä kosketti monen ihmisen elämää. Runot kuvasivat myös kuolleen lapsen ainutlaatuisuutta, hänen ominaisuuksiaan ja kuolleen lapsen tuomaa iloa elämään. **Läheisten toiveista saada apua suruunsa** kuvaavat runot kertoivat läheisen pelosta jäädä ilman apua surussaan, lohdun hakemisesta muilta ihmisiltä ja toisten ihmisten kyvystä lievittää läheisten surua vain het-

kellisesti. Runot kertoivat myös toiveesta läheisen jaksamisen kysymisestä raskaan taa-kan alla ja läheisten avun tarpeen huomioidmisesta.

*"..Kysyt tarvitsetko apua.
Vastaaan ei ja valehtelen.
Toivon, että huomaisit valbeeni,
auttaisit pyytämättä.."*

Lapselle ennalta määrätyn kohtalon hyväksymisestä kuvaavat runot kertoivat siitä, että lapsi oli ennalta päätetyn mukaisesti luotu enkeliksi, lapsi oli maan päällä lainana ja hänen kohtalonsa oli kirjoitettu tähtiin. Runot kuvasivat myös elämän ennalta-arvaamattomuutta, lapsen liiallisesta arvokkuudesta elämään jätettäväksi ja kuolleen lapsen hauraudesta verrattuna muihin lapsiin. **Lapsen kuoleman hyväksymistä** kuvattiin runoilla menneisyyden hyväksymisestä ja luopumisen taidoista. Runot kertoivat myös läheisen oman elämän jatkumisen vaativan lapsesta irti päästämisen. **Elämän jatkumisesta** kuvaavat runot kertoivat ajan kuluessa surun väistymisestä ja surun kanssa elämään oppimisesta. Runot kuvasivat myös onnen löytymistä pienistä asioista surun jälkeen.

"..Onni löytyy siitä pienestä sadepisarasta, joka osuessaan elvyttää surusta väsyneet kasvot.."

Kuolleeseen lapsen yhteyden kokeminen

Kuolleeseen lapsen yhteyden kokemista kuvaavat runot kertoivat **läheisten kokemasta ikuisesta rakkaudesta kuollutta lasta kohtaan, kuolleen lapsen läsnäolosta, lapsen liittyvistä merkkipäivistä ja lapsen ilmestymisestä kuoleman jälkeen.**

Runot **läheisten kokemasta ikuisesta rakkaudesta kuollutta lasta kohtaan**

kertoivat läheisten äärettömästä rakkaudesta kuollutta lasta kohtaan, läheisen sydämen olevan kuolleen lapsen luona ja kuolleen lapsen kantamisesta läheisten sydämessä aina mukana. **Kuolleen lapsen läsnäoloa** kuvaavat runot kertoivat kuolleen lapsen mukanaolosta perheen elämässä kuoleman jälkeenkin ja kuolleen lapsen olemassaolon kuvittelemisesta. Runoissa kerrottiin kuolleen lapsen olevan ajatuksissa päivittäin ja jokaisessa hetkessä edelleen mukana. Runot **lapsen liittyvistä merkkipäivistä** kertoivat lapsen kuoleman vuosipäivän aiheuttamasta ahdistuksesta, kuolleiden lasten muistopäivänä muistamisen tärkeydestä, sekä sen aiheuttamasta tuskasta. Runot kertoivat myös joulun viettämisen vaikeudesta ja sen tuomista hyvistä muistoista. **Lapsen ilmestymisestä kuoleman jälkeen** kuvaavat runot kertoivat lapsen esiintyvän perhosenä, lintuna ja omana itsenään kuoleman jälkeen. Runot kertoivat myös kuolleen lapsen ilmestyvän uniin.

"..Sä tuut mun uniini, mua katsot hymyillen.."

Kuolleen lapsen elämän jatkuminen taivaassa

Runot kuolleen lapsen elämän jatkumisesta taivaassa kertoivat **taivaan ihanuudesta lapselle, enkelien suojeluksesta lasta kohtaan, maan ja taivaan välisestä yhteydestä, kuolleen lapsen seuraavan taivaasta läheisen elämää ja jälleen näkemisen odottamisesta.**

Taivaan ihanuutta lapselle kuvaavat runot kertoivat taivaassa kaiken olevan lapsella hyvin, taivaan olevan kuolleelle lapselle hyvä leikkipaikka, kuolleen lapsen vapauden tunteesta taivaassa ja kuolleen lapsen elämän jatkumisesta taivaassa onnellisena. **Enkelien suojeluksesta lasta kohtaan** kuvaavat runot kertoivat enkelien varjeluksesta lasta kohtaan maan päällä, lap-

sen liittymisestä enkelien joukkoon ja enkeleiden huolenpidosta kuollutta lasta kohtaan taivaassa. **Maan ja taivaan välistä yhteyttä** kuvaavat runot kertoivat elämän ja taivaan välillä olevasta sillasta, mahdollisuudesta nähdä keijut tanssimassa ja kuulla enkeleiden laulua. Runot kertoivat myös tähtien yhdistävän kuoleman ja kuolemattoman sekä kuolleen lapsen esiintymisestä tähtenä taivaalla ja terveisien viemisestä kuolleelle lapselle taivaaseen tähdenlennon mukana. Runot kertoivat lisäksi kuolleen lapsen kuuntelevan läheisiä taivaassa ja perhosen ja tuulen välittävän sinne terveisiä. Runot, jotka kuvasivat **kuolleen lapsen seuraavan taivaasta läheisten elämää**, kertoivat kuolleen lapsen suojelevan läheisiä taivaasta ja ohjailevan läheisten elämää sieltä. **Jälleennäkemisen odottamisesta** kuvaavat runot kertoivat seuraavan elämän olemassaolosta ja jälleennäkemisen toivosta.

*".. and I hope in time we'll meet again."
(... ja toivon, että tulevaisuudessa ta-
paamme uudelleen.)*

Pohdinta

Tulosten tarkastelua

Tutkimustulokset osoittivat läheisten ker- tovan runojen avulla lapsen kuoleman tuo- mista vaikeuksista, surussa eteenpäin autta- vista asioista, kuolleeseen lapseen yhteyden kokemisesta ja kuolleen lapsen elämän jat- kumisesta taivaassa. Runoissa kuvattiin lap- sen kuoleman tuoneen vaikeuksia, sillä se muutti elämän täydellisesti. Läheiset kaipa- sivat lastaan jatkuvasti ja hänestä luopumi- nen oli vaikeaa. Runot kuvasivat myös ih- misten suhtautumisen muuttumista, joka vahvistaa Ahon ja kollegoiden (2013) tutki- mustuloksen äitien kuvausta siitä, miten lap- sen kuoleman jälkeen ihmisten suhtautumi- nen muuttui ja toisaalta samassa tutkimuk- sessa tunnistettiin myös loputon ikävä lasta kohtaan.

Runoilla ilmaistiin surussa eteenpäin aut- tavia asioita, kuten lohdutuksen saamista erilaisista asioista ja toivetta muiden ihmisten tukeen. Lohdutusta saatiin erityisesti muistelemisesta, mutta läheisiä auttoi myös lapsen kuoleman ajatteleva ennalta määrättyä kohtalona ja hänen kuoleman- sa hyväksyminen. Tämä on nostettu esiin myös aikaisemmissa tutkimuksissa todeten, että lapsen muisteleva ja kohtalon hy- väksyminen auttoivat vanhempien suruprosessissa (Aho ym. 2013, Vega ym. 2014). Tässä tutkimuksessa läheiset kertoivat ru- noissaan muiden ihmisten lisäksi myös koi- rien atavan lohdutusta suruun. Lemmikki- eläinten hyöty surussa selviytymisessä on todettu myös aikaisemmin (Savolainen ym. 2013). Läheiset kuvasivat runoissaan lohdun hakemista omaan suruunsa erilaisilla kei- noilla sekä toiveita saada lohtua muilta ihmisiltä. Runoilla kerrottiin elämän jatku- misesta, ajan myötä surun helpottumisesta sekä surun kanssa elämään oppimisesta. Lä- heiset löysivät runojen mukaan onnea pie- nistä asioista. Tutkimukset osoittavat, että kipu ja kärsimys laantuvat ajan mittaan ja surun kanssa opitaan elämään. Lisäksi va- lonsäteet alkavat vähitellen löytää tiensä su- revien elämään ja tuovan myös myönteisiä asioita heidän elämäänsä. (Aho ym. 2012.)

Runoilla kuvattiin yhteyden kokemista kuolleeseen lapseen, joka ilmeni ikuisena rakkautena kuollutta lasta kohtaan ja lap- sen läsnäolon kokemuksena kuolemasta huolimatta. Läheiset kantavat kuollutta lasta aina sydämessä ja kuollut lapsi on perheen elämässä ja ajatuksissa päivittäin (Blood & Cacciatore 2014, Vega ym. 2014). Runot ker- toivat myös merkkipäivien muistuttavan kuolleesta lapsesta, jotka toivat läheisen mieleen hyviä muistoja tai aiheuttivat tus- kaa. Aikaisemmin onkin todettu, että lähei- set haluavat jakaa internetin surusivustolla erityisesti merkkipäiviin liittyviä tunteitaan (Swarthood ym 2011, Haverinen 2014). Myös surussa selviytymisessä auttaa syntymäpäivien, kuoleman vuosipäivän tai mui-

den merkkipäivien huomioiminen (Bergstrasser ym. 2015).

Runoilla kerrottiin uskosta lapsen elämän jatkumisesta taivaassa. Taivas koettiin hyväksi paikaksi kuolleelle lapselle, koska siellä hän oli enkelien suojeluksessa. Runoissa kuvattiin myös kuolleen lapsen seuraavan ja ohjailevan läheisten elämää taivaasta. Uskottiin maan ja taivaan väliseen yhteyteen ja kuolleen lapsen kanssa seuraavassa elämässä jälleennäkemiseen. Hengellisyden ja Jumalaan luottamisen onkin todettu lisääntyvän tai muuttuvan lapsen kuoleman jälkeen (Swartwood ym. 2011, Alam ym. 2012, Sjöblom ym. 2015). Usko jälleennäkemiseen saattaa auttaa vanhempien selviytymistä (Swartwood ym. 2011, Savolainen ym. 2013, Vega 2014) kuin myös usko lapsen taivaassa turvassa olemiseen, lapsen hyvään oloon ja perheen suojelusenkelinä olemiseen (Savolainen ym. 2013).

Runojen analyysi toi uutta tietoa siitä, miten monipuolisesti läheiset ilmaisevat suruaan runojen avulla. Tutkimustulokset kuvaavat, mitä he haluavat kertoa jakamien runojen avulla surustaan ja surussa selviytymisestä. Läheiset kertoivat runojen avulla avoimesti lapsen kuoleman tuomista vaikeuksista ja erilaisista surussa eteenpäin auttavista asioista. Valmiit runot antavat läheisille keinon kuvata tunteitaan ja kokemustaan, vaikka he eivät itse pystyisi tuottamaan ajatuksiaan sanoiksi. Toisaalta runojen kirjoittaminen on eräs tapa ilmaista surua ja siitä voi muodostua väline vaikeiden ja arkaluontoisten tunteiden ilmaisemiseen, kuten Jones (1997) on kuvannut. Läheisillä tulisi olla mahdollisuus käsitellä omaa suruaan haluamallaan tavalla ja terveydenhuollossa onkin tärkeää kiinnittää huomiota vaihtoehtoihin tapoihin ilmaista surua. Hoitohenkilökunta voisi laajentaa ja kehittää potilaan kuulemistä ja ymmärtämistä runouden avulla (Mardon 2006). Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää terveydenhuoltoalalla kouluttamalla henkilökuntaa enemmän runouteen ja sen antamiin mahdolli-

suuksiin surevien tunteiden käsittelemisessä ja selviytymisessä.

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on välttämätöntä tutkimustoiminnan, tieteellisen tiedon ja sen hyödyntämisen kannalta (Kylmä & Juvakka 2007). Internetin käyttö ihmisten keskuudessa on lisääntynyt ja se on keino löytää suuri ja yleistettävissä oleva näyte suhteellisen helposti (Emery 2014). Internetin foorumit tarjoavat runsaasti tietoa, vaikka online-tutkimus asettaa tiettyjä haasteita; avoimeen palstaan osallistujat ovat tunnistettavissa, mutta henkilöitä ei ole mahdollista seurata sivuston epäsäännöllisen käytön vuoksi. Keskustelu foorumilla on myös muuttuvaa ja aineiston kerääminen ja siitä analyysin tekeminen vain yhdessä vaiheessa ei anna täydellistä kuvaa ryhmän toiminnasta. (Swartwood ym. 2011.) Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin sivustolta, joka on ollut käytössä viisi vuotta. Tutkija keräsi runot kolmen vuoden ajalta, joka vahvisti mahdollisuuden saada pitkältä ajanjaksolta kertynyttä tietoa aiheesta. Keskustelupalstalla runoja jakaneet olivat pääosin kuolleen lapsen äitejä, sisaruksia, isiä ja isoäitejä. Muutamien läheisten suhdetta kuolleeseen lapseen ei kuitenkaan pystytä luotettavasti kertomaan, sillä se ei ilmennyt aineistosta.

Tutkimuksen uskottavuuden parantamiseksi aineiston analysointiin käytettiin riittävästi aikaa ja tutkijan pitämä tutkimuspäiväkirja auttoi tiedostamaan tutkimuksen etenemistä (Kylmä & Juvakka 2007). Aineiston analysoi ensin yksi tutkija ja analyysin validiteettia varmistettiin tutkijaryhmässä, mikä lisäsi luotettavuutta ja uskottavuutta (Rolfe 2006). Tutkimuksen refleksiivisyyttä varmistettiin tutkimuksen kaikissa vaiheissa pohdittien tutkijan omia lähtökohtia ja vaikutuksia tutkimukseen (Kylmä & Juvakka 2007). Internetin kautta tapahtuvan aineiston keräämisen luotettavuus on vertailukelpoista kasvokkain tapahtuvaan aineiston keräämi-

sen verrattuna ja joissakin tapauksessa jopa parempi. Tiedonkeruu internetistä minimoi inhimillisiä erehdyksiä ja eliminoi tutkijan tuomia vaikutuksia. (Emery 2014.) Tässä tutkimuksessa tutkija pyysi luvan osallistua avoimeen keskustelupalstaan, mutta ei osallistunut siellä keskusteluun. Tutkijalla ei myöskään ollut omakohtaista kokemusta lapsen kuolemasta. Analyysi ja tulokset on kuvattu yksityiskohtaisesti, jotta lukijat saavat ymmärryksen analyysin etenemisestä. Luotettavuutta pyrittiin parantamaan yksityiskohtaisella raportoinnilla tutkimuksen eri vaiheista (Rolfe 2006). Autenttisia lainauksia lisättiin raporttiin ja tieto tutkimukseen osallistujista auttaa arvioimaan tuloksien siirrettävyyttä muihin tilanteisiin (Cope 2014). Keskusteluryhmässä jaettujen runojen alkuperäisyyttä ei täysin voitu todentaa, sillä vain osaan runoista oli merkitty sen kirjoittaja. Täten runot kuvaavat sekä läheisten omaa surua sanoitettuna että muiden runokirjoittajien sanoman hyödyntämistä oman surun sanoittajana.

Tutkimuksen eettisyys

Sosiaalisen median palveluista löytyy julkisia ja yksityisen viestinnän muotoja. Facebook mahdollistaa molemmat, jopa siinä määrin, että kuka tahansa voi löytää sisällöt ollessaan samassa sovelluksessa. Käyttäjät itse määrittelevät julkisuuden rajoja. (Laaksonen & Matikainen 2013, Kosinski ym. 2015.) Avoimeen keskusteluryhmään osallistujat eivät välttämättä miellä toimintaansa täysin avoimeksi (Kuula 2006, Pierson 2014). Tutkijan tuleekin olla varovainen, kun tutkimuskohteena on haavoittuva käyttäjäryhmä (Kuula 2006). Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin julkiselta Facebook-sivustolta, jonka tiedot olivat näkyvissä kaikille.

Tutkimuksen ajan noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2012) kunnioittamalla keskusteluryhmässä olevien yksityisyyttä. Tästä syystä sivuston tarkkoja tietoja ei myöskään julkaista (Kuula 2006). Facebook ryhmässä oli 2561 jäsentä. Aineisto kerättiin ryhmästä ilman runon jakaneiden henkilötietoja, eikä alkuperäisilmauksiin sisällytetty sellaisia tietoja, joista runon lähettäjät olisi voitu tunnistaa. Osallistujat eivät olleet tietoisia, että heidän jakamiaan runoja käytettiin tutkimusaineistona. Tässä tutkimuksessa ei lupia runojen jakajilta pyydetty, koska sivustot olivat julkiset ja läheiset olivat tietoisia, että heidän jakamansa materiaali on julkista (Kosinski ym. 2015).

JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSAIHEET

Tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat näkemystä, että runojen avulla läheiset kertovat yksilöllisistä kokemuksistaan sekä erilaisista keinoistaan selviytyä suruprosessissa. Läheiset jakoivat runoja lapsen kuoleman tuomista vaikeuksista, mutta myös erilaisista surussa eteenpäin auttavista asioista. Läheiset kokevat jakamiensa runojen mukaan kuolleeseen lapseen voimakasta yhteyttä ja uskovat kuolleen lapsen elämän jatkuvan taivaassa. Jatkossa olisi tärkeää tutkia myös muita surun ilmaisemisen muotoja, kuten surun ilmaisemista valokuvien ja musiikin avulla.

VASTUUALUEET

Tutkimuksen suunnittelu: NK, ALA, aineistonkeruu: NK, aineiston analysointi: NK, käsikirjoituksen kirjoittaminen: NK, MK, ALA, käsikirjoituksen kommentointi: MK, ALA

LÄHTEET

- Aho AL., Lönnberg R. & Kaunonen M. (2013) Äitien vertaistuki internetin keskustelupalstalla lapsen kuoleman jälkeen. *Tutkiva Hoitotyö* **11**(4), 13–22.
- Aho AL., Kivikko M., Mesikämnen E. & Uittomäki S. (toim.). (2014) *Lapsen kuolema. Tietoa ja tukea lapsen kuoleman k Cobdanneille*. KÄPY-Lapsi-kuolemaperheet ry.
- Aho AL., Paavilainen E. & Kaunonen M. (2012) Mothers' experiences of peer support via an Internet discussion forum after the death of a child. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* **26**, 417–426.
- Aho AL. & Savolainen S. (2012) Kirjallisuuskatsaus - Vanhempien selviytymistä edistävät ja estävät tekijät lapsen kuoleman jälkeen. *Thanatos* **1**(2). <https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2012/12/annaliisa-aho-sirkku-savolainen-kirjallisuuskatsaus-vanhempien-selviytymista-edistavat-ja-estavat-tekijat-lapsen-kuoleman-jalkeen.pdf> (11.7.2016)
- Alam R., Barrera M., D'Agostino N., Nicholas D. & Schneiderman G. (2012) Bereavement experiences of mothers and fathers over time after the death of a child due to cancer. *Death Studies* **36**, 1–22.
- Bergstraesser E., Inglin S., Hornung R. & Landolt M. (2015) Dyadic coping of parents after the death of a child. *Death Studies* **39**, 128–138.
- Blood C. & Cacciatore J. (2014) Parental grief and memento mori photography: narrative, meaning, culture, and context. *Death Studies* **38**, 224–233.
- Burla L., Knierim B., Barth J., Liewald K., Duetz M. & Abel T. (2008) From text to codings intercoder reliability assessment in qualitative content analysis. *Nursing Research* **57**(2), 113–117.
- Clary P. (2010) Poetry and healing at the end of life. *Journal of Pain and Symptom Management* **40**(5), 796–800.
- Cope D. (2014) Methods and Meanings: Credibility and trustworthiness of qualitative research. *Oncology Nursing Forum* **41**(1), 89–91.
- DeGroot J. & Carmack H. (2013) "It may not be pretty, but it's honest": Examining parental grief on the callpitter blog. *Death Studies* **37**, 448–470.
- Egnoto M., Sirianni J., Ortega C. & Stefanone M. (2014) Death on the digital landscape: a preliminary investigation into the grief process and motivations behind participation in the online memorial. *Omega* **69**(3), 283–304.
- Elo S. & Kyngäs H. (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* **62**(1), 107–115.
- Emery K. (2014) So you want to do an online study: ethics considerations and lessons learned. *Ethics & Behavior* **24**(4), 293–303.
- Eskola J. (2001) Laadullisen tutkimuksen juhanustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökobtiin ja analyysimenetelmiin*. Gummerus. Jyväskylä. 133–157.
- Forsström S., Franski R. & Tamminen S. (2007) *Surunauhalla sidotut. Läheisen itsemurba ja vertaistuki*. Vantaa. WSOY.
- Furman R. (2006) Poetic forms and structures in qualitative health research. *Qualitative health research* **16**(4), 560–566.
- Gallardo H., Furman R. & Kulkarni S. (2009) Explorations of depression poetry and narrative in auto-ethnographic qualitative research. *Qualitative Social Work* **8**(3), 287–304.
- Haverinen A. (2014) *Memoria virtualis – death and mourning rituals in online environments*. Väitöskirja. Turun yliopisto, humanistinen tiedekunta, historian laitos. Turun yliopiston julkaisuja.
- Jones A. (1997) Death, poetry, psychotherapy and clinical supervision (the contribution of psychodynamic psychotherapy to palliative care nursing). *Journal of Advanced Nursing* **25**, 238–244.
- Kankkunen P. & Vehviläinen-Julkunen K. (2009) *Tutkimus hoitotieteessä*. Helsinki. WSOY.
- Kidd L., Zauszniewski J. & Morris D. (2011) Benefits of a Poetry Writing Intervention for Family Caregivers of Elders with Dementia. *Issues in Mental Health Nursing* **32**, 598–604.
- Kosinski M., Matz S., Gosling S., Popov V. & Stillwell D. (2015) Facebook as a Research Tool for the Social Sciences. Opportunities, Challenges, Ethical Considerations, and Practical Guidelines. *American Psychologist* **70**(6), 543–556.
- Kuula A. (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen bankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino. Tampere.
- Kylmä J. & Juvakka T. (2007) *Laadullinen terveystutkimus*. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Laakso H., Kaunonen M. & Paunonen-Ilmonen M. (2001) Hoitotieteellinen surututkimus Suomessa: vuosina 1989–2000 tehtyjen tutkimusten analyysi. *Hoitotiede* **13**(5), 277–286.
- Laaksonen S. & Matikainen J. (2013) Tutkimuskohtena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa S. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (toim.). *otteita verkosta*. Tampere. Vastapaino. 193–215.
- Mardon J. (2006) Poetry and homeopathy: an exploration. *Homeopathy* **95**(1), 20–27.
- Olson-McBride L. & Page T. (2012) Song to Self: Promoting a Therapeutic Dialogue with High-Risk Youths Through Poetry and Popular Music. *Social Work with Groups* **35**, 124–137.
- Pierson C.A. (2014) Ethical decision-making in Internet research: Another slant on the "Recursive Fury" debate. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners* **26**, 353–354.
- Polit D. & Beck C. (2010) *Essentials of nursing research. Appraising evidence for nursing practice*. Wolters Kluwer health.
- Rickett C., Greive C. & Gordon J. (2011) Something to hang my life on: the health benefits of writing poetry for people with serious illnesses. *Australian Psychiatry* **19**(3), 265–268.
- Rolfe G. (2006) Validity, trustworthiness and rigour: quality and the idea of qualitative research. *Journal of Advanced Nursing* **53**(3), 304–310.
- Saunders M. & Kowalski S. (2015) Using poetry writing and sharing to promote student empathy and caring. *Holistic Nursing Practice* **11**, 381–384.

- Savolainen S., Kaunonen M. & Aho A. (2013) Vanhempien selviytymisessä auttavat tekijät lapsen kuoleman jälkeen. *Hoitotiede* **25**(3), 222–235.
- Sjöblom S., Kaunonen M. & Aho A. (2015) Myönteiset kokemukset parisuhteessa lapsen kuoleman jälkeen. *Hoitotiede* **27**(2), 117–131.
- Szto P., Furman R. & Langer C. (2005) Poetry and photography an exploration into expressive/creative qualitative research. *Qualitative Social Work* **4**(2), 135–156.
- Swartwood R., Veach P., Kuhne J., Lee H. & Ji K. (2011) Surviving grief: an analysis of the exchange of hope in online grief communities. *Omega* **63**(2), 161–181.
- TENK. (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta> (22.1.2016)
- Thoren E., Metze B., Buhner C. & Garten L. (2013) Online support for parents of preterm infants: a qualitative content analysis of Facebook “preemie” groups. *Archives of Disease in Childhood - Fetal and Neonatal Edition* **98**, 534–538.
- Vaismoradi M., Turunen H. & Bondas T. (2013) Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing and Health Sciences* **15**, 398–405.
- Vega P., Rivera M. & González R. (2014) When grief turns into love: understanding the experience of parents who have revived after losing a child due to cancer. *Journal of Pediatric Oncology Nursing* **31**(3), 166–176.
- Wender E. (2012) Supporting the family after the death of a child. *Pediatrics* **130**(6), 1164–1169.

Niina Keskinen, sb (AMK), TtM, keskinen_niina@hotmail.com

Marja Kaunonen, TtT, professori, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Terveystieteet, Hoitotiede, PL 100, 33014 Tampereen yliopisto, marja.kaunonen@uta.fi

Anna Liisa Aho, TtT, dosentti, yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Terveystieteet, Hoitotiede, PL 100, 33014 Tampereen yliopisto, anna.l.aho@uta.fi